

УДК 811.111'373'367.634=111

Тетяна Заболотна

ORCID iD: orcid.org/0000-0002-6839-8946

кандидат філологічних наук, доцент

доцент кафедри іноземної філології, перекладу

та методики навчання,

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний

університет імені Григорія Сковороди»,

вул. Сухомлинського, 30, 08401, м. Переяслав-Хмельницький,

Україна

taniazab@gmail.com

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА РЕЦЕПЦІЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Рецептивний підхід до перекладацьких проблем полягає у виявленні взаємного проникнення і синтезу двох культурних систем. Дослідження проводиться на основі збірки української поезії «Двадцять п'ять років української поезії (1985-2010): нові голоси свободи, яку ще слід створити». Основна ідея рецептивного перекладу семантики кольірних знаків полягає у розкритті світосприймання крізь «кольорову призму», адже кольорова гама мовної системи віддзеркалює отриманий людський досвід в мові. З цією метою у статті проводиться аналіз семантики кольірних знаків, які вживають у своїх творах сучасні українські поети. Знання семантики необхідні для розуміння ідейної орієнтації твору, що дуже важливо для правильного сприйняття поезії і адекватної рецепції кольору.

Ключові слова: поезія, переклад, художній переклад, рецепція, семантика кольору, вербальна картина світу, порівняльне вивчення літератури.

Автор статті досліджує механізми переводческой рецепции украинской поэзии в англоязычном мире. Подтверждается мнение, что междудулитературный обмен – это сложное психоментальное образования, посредник между двумя культурами. Рецептивный подход к переводческим проблемам заключается в выявлении взаимного проникновения и синтеза двух культурных систем. Исследование проводится на основе сборника украинской поэзии. «Двадцать пять лет украинской поэзии (1985-2010): новые голоса свободы, которую еще предстоит создать». Основная идея рецептивного перевода семантики цветовых знаков заключается в раскрытии мировосприятия через «цветовую призму», ведь цветовая гамма языковой системы отражает полученный человеческий опыт в языке. С этой целью в статье проводится анализ семантики цветовых знаков, которые используют в своих произведениях современные украинские поэты.

Ключевые слова: поезія, переклад, художественний переклад, реценція, семантика цвета, вербальная картина мира, сравнительное изучение литературы.

The author of the article studies mechanisms of reception of Ukrainian poetry in the English-speaking world. The idea of international exchange as complex formation, a psychological and mental mediator between two cultures is confirmed. Special attention is paid to the characters' speech and its lingual representation as it is one of the main component of author's individual style on stylistic text level. The receptive approach to translation problems is to identify mutual penetration and synthesis of two cultural systems. The study is based on the collection of Ukrainian poetry. «Twenty-five years of Ukrainian poetry (1985-2010): new voices with the freedom to create». The main idea of the receptive translation of semantics of color sighs is to discover the perception of the world through the «prism of color» because a color palette reflects the linguistic system received from human experience in the language. For this purpose, the article analyzes the semantics of color sighs that take in the works of modern Ukrainian poets. The knowledge of semantics is necessary to understand the message of the work, which is very important for the correct perception of poetry and adequate color reception. The color adjectives which are used in the text to limit the value of the adjective, since they are intended to create a visual image. White and black colors are the earliest origin, gaining the most proliferation in practice, they are also dominate in the texts they are exploring. Red is an extremely bright and rich color that can affect a person differently, creating contradictory feelings. The highest semanticall productivity is typical for such colour terms groups as black, white, red, yellow and blue while prevailing phraseological usage is typical only for black, white and red.

It should be noted that the reception of color realizes the goals which help to reveal the author's intent. Color symbols are cultural-historical, cultural-psychological and cultural-aesthetic native speakers. Color can mean not only concrete objects, but abstract concepts.

Key words: poetry, translation, artistic translation, reception, color semantics, verbal picture of the world, comparative studies of literature.

З точки зору психології, кольоровідчуття – одна зі специфічних реакцій очей та мозку на світлові частотні коливання. Колір впливає не тільки на зір, а й на усі органи чуття.

Постановка проблеми запропонованої статті полягає у тому, що серед усієї сенсорної лексики велике значення мають візуальні відчуття, а серед останніх – відчуття кольору. Асоціації, пов'язані із певним кольором, подібно до запахів та звуків, можуть сильно впливати на емоційну пам'ять. У кожній етнокультури на різних часових відтинках з кольорами пов'язані чіткі та виразні асоціації. Утворення та закріплення

в людській свідомості кольорових асоціацій тотожне процесу утворення та закріплення в корі великих півкуль головного мозку умовних рефлексів. Рецепція кольору залежить як від самих кольорів, їх чистоти, яскравості, насиченості, так і від індивідуальних особливостей та культурноідеологічних чинників.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Питання перекладацької рецепції, наразі, досить актуальне. Виділення частин тексту, його семантична структура, є досить актуальним у дослідженнях таких відомих науковців як: І.Арнольд, Є.Бартмінський, Т.Венкель, А.Вежбицька, В.Гак, І.Голубовська, І.Ковальська, Л.Коломієць, О.Павленко. Таким чином **основним завданням** нашої статті є аналіз перекладацької рецепції. **Матеріалом дослідження** стала збірка української поезії «Двадцять п'ять років української поезії (1985-2010): нові голоси свободи, яку ще слід створити». Основна ідея рецептивного перекладу семантики колірних знаків полягає у розкритті світосприймання кризь «кольорову призму».

Виклад основного матеріалу дослідження. Українські автори у своїх віршах широко вживають кольоронайменування. Перше знайомство читача з персонажами дуже важливе, тому автор прагне одразу показати «крупним планом» кольорову гаму образів. Домінуючими кольорами вважають *white, black, red, green, yellow, blue*. Існує думка, що у світі є лише два кольори – білий та чорний, як символи загальнолюдських символів про ДОБРО і ЗЛО: білий – уособлення добра, чорний – зла. Ці кольори позначають чітко зафіксоване національно-специфічне розуміння та сприйняття базових понять – добро / зло.

Результати дослідження Т.Венкель засвідчують, що «... в англійській мові ядерну зону моделюють чотири кольори – *black, white, green, red*, тоді як в український – два (чорний, білий) (Венкель Т., 2004, с.15).

У віршах І.Римарука (переклад С.Беднаж) ми знаходимо епітет-кольороназву «чорна чаша» у заголовку вірша.

Чорна чаша наповнена вицртъ,
A black chalice full to the brim,
Having known friends and family....

ducats in your pocket rage satanically (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010, с.10).

Із психологічної точки зору почуття «чорного відчаю» передбачає сум, пригнічений стан, похмурий настрій, втрата самооцінки (людина відчувається недостатньо хорошою чи поганою, виникає почуття провини, непотрібності і недосконалості); почуття безпорадності і стан печалі (нічого не можливо змінити); байдужість і невдоволеність (що б людина не робила – все видається марним).

У вірші А.Могильної «Чорні озера» (переклад М.Найдана) чорний колір – «*the blackness of steel*» перетинається із сірим – «*a gray gloom strewn*».

Прокидаючись опівночі бачимо: **сірий морок** притрусив місто,
Waking up at midnight we see: a gray gloom strewn over the city
Чорнота сталі створює відображення озера

The blackness of steel creates reflections on the lake (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010, с. 10).

Прикметники-кольороназви посилюють трагізм ситуації і, разом з тим образність твору, за рахунок іншого прикметника-епітета, напр.: *dark, dreary prison* – «темна, похмура в'язниця»; *black, bulbous eyes* – «чорні, цибулинні очі»; *a terrible black mark* – «жахлива чорна помітка»; *black, dead eyes* – «чорні, мертві очі»; *a gray, sleety rain* – «сірий, сльотавий дощ».

«Згори суцільний сніг, за спиною **чорні стовбури**» – *Snow overhead, around me the black drowsy trees*» (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010, с.10).

«І **чорним** перепаленим **ніском** згори здаються пристрасті земні» – *Earthly passions seem like charred black sand*» (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010, с.10).

Колористичні прикметники вживаються у тексті з метою обмеження значення прикметника, адже вони мають на меті створення візуальної картини. Білий і чорний кольори мають найдавніше походження, отримавши найбільше розповсюдження в практичній діяльності, у досліджуваних текстах вони також домінують. Червоний – надзвичайно яскравий та насичений колір, який може по-різному впливати на людину, обумовлюючи суперечливі почуття.

За Й.Гете, жовтий – «це колір, наближений до світла. У своїй найвищій чистоті він володіє завжди світлою природою і вирізняється ясністю, веселістю, ніжною привабливістю» (Гете Й., 2012, с.100). Прикладом є англійський фразеологізм *yellow as gold*, який уживається на позначення золотистого кольору.

Колір «жовтий» ми знаходимо в іншому вірші (А.Могильна «Чорні озера» – М.Найдан):

під жовтим листям –

I'm not conscious of what I'm doing:

a string of dreams

drawn between the past and me,

but I'm returning to the past

where cutters first

enter the waters of a bay

beneath yellow leaves (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010, с.10).

Досліджуючи кольори Й.Гете дійшов висновку: «Як жовтий несе у собі світло, так і про синій можна сказати, що він завжди приносить щось темне» (Гете Й., 2012, с.43).

Звернемо увагу на те, що колірна мовна картина світу у поетичних творах українських поетів містить багатий перелік основних кольороназв, тому можна виокремити різний ступінь насиченості окремих відтінків на позначення реальних та уявних об'єктів.

До кольоронайменувань ми також відносимо групу прикметників, у яких реалізується семантика наявності чи відсутності кольору – *invisible* – невидимий; *painted* – різнобарвний; *colorfully dressed* – яскраво вбраний; наявності/відсутності блиску – *bright, shiny, vivid, sparkling* – яскравий, блискучий; наявності / відсутності прозорості: *dirty, gloom, mist, spotted* – гнилий, брудний, прозорий, темний, чистий. Підтвердженням цієї думки є вживання прикметника «невидимий» – *invisible* з іменником *surface*.

Найбільша кількість кольороназв у віршах українських поетів зустрічається в описах краєвидів, подій, людей.

«**Білий самотній Нью-Йорк ...**» – «**White lonely New York ...**» (*Two Monologues*) (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010, с.84).

Вибір кольору при описі природи допомагає передбачити наступні події. Так, наприклад, чорні хмари (*black clouds*) попереджають про тривожний емоційний стан героя.

На протигагу світлоносним, блискучим кольорам, які символізують красу та добро, автор використовує контраст таких кольорів, як білий і чорний, світлий та темний. Відомо, що світло і тінь є невід'ємними частинами сприйняття форми предмета в навколишньому світі. Вони формують зовнішні контури предмета. Їх єдність та внутрішня боротьба допомагають поету відтворити внутрішній психологічний стан героїв, красу оточуючого світу, як і заплутаність та непередбачуваність людських долі.

«**Тойоти**» і «**Мерседеси**» на переїздах стоять **світлом різким**». – «**Toyotas and Mercedes Benzes stopped at crossings with piercing light**» (October 2008) (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010, с.71).

«**Сині корови** летять – й від руки падає **тінь** на камінь, там де дві цятки вузлів від вужя **світло від цери**». – «**Blue cows are flying and your hand casts a shadow upon a stone where two specks of a snake coiled like a spring**» (The Courtyard) (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010, с.71).

Кольороназва *blue* передає негативні емоції – страх, пригніченість, похмурість, моторошність і т.п.

Колірний знак дозволяє передбачити розвиток подій, наштотхнути реципієнта на потрібну думку. Такий спосіб «доопрацювання» інформації є особливо ефективним, бо реципієнт створює свою власну уявну картину про події та людей. Цю функцію необхідно брати до уваги, оскільки пояснення прикметників-кольороназв може відбуватися як до задумів автора, так і всупереч йому – у залежності від настрою реципієнта.

Прикметники-кольороназви – активний постачальник епітетів, що є невід'ємним атрибутом авторського стилю, характеризує зовнішньо- і

внутрішньо-психологічне сприймання людиною навколишнього світу. Вони відбивають природно-естетичні атрибути людини, що позначають властивості її зовнішності та підлягають естетичній оцінці. Епітети, що походять від прикметників-кольороназв, характеризуються надзвичайно багатою палітрою різних відтінків у межах одного кольору. Таким чином, вживання різного роду прикметників кольору є необхідною умовою для створення палітри поетичного твору.

Як свідчить аналіз семантики розглянутих колористичних прикметників, у поетичних творах активно вживається лексика на позначення кольору, що характеризується символічністю та образністю. Символіка кольору та його образність може бути суттєвим компонентом творення образу героя і допомагає читачу відчувати та зрозуміти ідейний зміст твору, що є найголовнішим завданням перекладацької рецепції. Таким чином проявляються два типи семантичної взаємодії мовних одиниць: по-перше, різноманітні ситуації передбачають семантичну варіативність (*blue, light-blue, dark-blue, blue-black, blue-gray* і т. д.); по-друге, відповідні лексичні поля мають певну кількість семантичних можливостей (напр.: *brown, intense brown*).

На основі вищерозглянутих прикладів стає очевидним те, що назва кольору виконує значну номінативну функцію у текстах. Номінативна функція зумовлена трьома чинниками: по-перше, кольороназви обмежені у кількості, у той час як дескриптивна функція є обов'язковою для всього лексико-семантичного поля кольору; по-друге, функції класифікації дають можливість назвам кольорів використовуватися поза межами їх власного поля позначення (*red* позначає не лише червоний колір, а й рудий, помаранчевий, іржавий, що значно розширює межі позначуваної дійсності); по-третє, функції прикметникової модифікації пов'язані з непрямым художньо-образним вживанням.

Слід зауважити, що у поетичних творах кольороназви реалізують суб'єктивну рецепцію кольору, тобто власне не кольору як такого, а ставлення автора до нього. Вони можуть відображати рецепцію не лише конкретних предметів й абстрактних понять.

Висновки та перспективи дослідження. Перекладацька рецепція має на меті виявити образні засоби «*Twenty-five years of Ukrainian poetry (1985-2010): new voices with the freedom to create*» виявляє можливість адекватного відтворення семантики художнього образу, цілісної структури тексту поетичного твору в єдності всіх його елементів. Художній переклад є не лише засобом збагачення лексико-стилістичних та образних ресурсів мови, а й засобом психоментального сприйняття світу.

Список використаних джерел

1. Венкель Т. Синтагматичні, парадигматичні та епідигматичні характеристики прикметників на позначення кольору в англійській

- мові : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.04; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. Л., 2004. 20 с.
2. Гете И. Учение о цвете. Теория познания: Пер. с нем. М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 200 с.
 3. Коломієць Л. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу : [монографія]. Київ : Київський університет, 2004. 522 с.
 4. Павленко О. Аспект міжмовної трансформації в художньому перекладі. *Наукові записки*. Серія : Філологічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. Вип. 91. С.93–100.
 5. Twenty-five years of Ukrainian poetry (1985-2010): new voices with the freedom to create. [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://bukvoid.com.ua/library/international_poetry_review/twenty

References

(Транслітерація)

1. Venkel T. (2004). Sintagmatychni, paradigmaticychni ta epidigmatychni charakterystyky prykmetnykiv na poznachennya koloru v angliyskiy movi. Extended abstract of candidate's thesis. Lviv (ukr).
2. Gete I. (2012). Uchenie o tsvete. Moscow : LIBROKOM (rus).
3. Kolomiets L. (2004) Koncetpualno-metodolohichni zasady suchasnoho ukrainskoho poetuchoho perekladu. Kyiv : Kyiv University. (ukr).
4. Pavlenko O. (2014) Aspect mizhmovnoi trnsformatsii v hudozhnomu perekladi. (Vol. 33). Kirovograd : PVV V. Vinitchenko KSPU (ukr).
5. Twenty-five years of Ukrainian poetry (1985-2010): new voices with the freedom to create: Retrieved from http://bukvoid.com.ua/library/international_poetry_review/twenty (ukr).

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом педагогічних наук,
доцентом кафедри іноземної філології,
перекладу та методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
ДПУ імені Григорія Сковороди»
Христич Ніною Сергієвною*

*Стаття надійшла до редакції
23 травня 2018 року*

Тетяна Заболотна

кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры иностранной
филологии, перевода и методики обучения ГВУЗа «Переяслав-
Хмельницкий государственный педагогический университет
имени Григория Сковороды»,
ул. Сухомлинского, 30, 08401, г. Переяслав-Хмельницкий, Украина,
taniazab@gmail.com

**ПЕРЕВОДЧЕСКАЯ РЕЦЕПЦИЯ СКВОЗЬ ПРИЗМУ
СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ПОЭЗИИ**

Tetiana Zabolotna

Ph. D in Philology, Associate Professor, Associate Professor
of Foreign Philology, Translation and Teaching Methods Department
SHEE «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda
State Pedagogical University»,
30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine, 08401
taniazab@gmail.com

**INTERPRITER RECEPTION THROUGH THE MODERN
UKRAINIAN POETRY**